

Gönderiliş Tarihi: 31/07/2019
Kabul Tarihi: 25/10/2019
ORCID 0000-0001-8818-0752
ORCID 0000-0002-9526-6199
ORCID 0000-0002-5589-1782

BANKALARA ÖZGÜ FİNANSAL RİSKLERİN BANKA KARLILIĞINA ETKİSİ¹

Zekai ŞENOL²
Meryem ÖNCÜL³
Muhammed Said ALICI⁴

ÖZ

Bankalar faaliyetlerini yürütürken birçok risklerle karşılaşmaktadırlar. Bu riskler kredi, likidite, faiz oran, döviz kur, operasyonel ve diğer riskler şeklinde sıralanabilir. Bankacılık risk yönetim faaliyetidir. Bankalar maruz kaldıkları riskleri belirleme, ölçme, analiz etme, risk yanıtı verme süreçleriyle yönetmektedirler. Bu çalışmada, 2007-2017 döneminde Türkiye’de faaliyette bulunan 19 mevduat bankası örneğinde, bankacılığa özgü finansal risklerin banka karlılığına etkileri araştırılmıştır. Panel veri analiz yapılan çalışmada, likidite riskinin banka karlılığını pozitif yönde etkilediği, buna karşın sermaye riski ve kredi riskinin banka karlılığını negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlara göre, bankaların risk yönetiminde yeterince başarılı olamadıkları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Banka Karlılığı, Finansal Riskler, Risk Yönetimi, Panel Veri Analizi

Jel Kodu: G10,G15,G19

THE EFFECT OF BANK SPECIFIC FINANCIAL RISKS ON BANK PROFITABILITY

ABSTRACT

Banks face many risks in carrying out their activities. These risks can be listed as credit, liquidity, interest rate, exchange rate, operational and other risks. Banking is a risk management activity. Banks manage their risks by identifying, measuring, analyzing and responding to risk. In this study, 2007-2017 sample period of 19 deposit banks operating in Turkey, the impact of bank specific financial risk to the profitability of banks has been investigated. In the study conducted in the panel data analysis, it was concluded that the liquidity risk positively affects the bank profitability, whereas the capital risk and credit risk negatively impacted the bank's profitability. According to the results, it can be said that banks are not successful enough in risk management.

Keywords: Banking, Bank Profitability, Financial Risks, Risk Management, Panel Data Analysis

Jel Codes: G10,G15,G19

¹ Bu çalışma 19-21 Haziran 2019 tarihlerinde Sivas/Türkiye’de düzenlenen 3. Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri kongresinde sunulmuştur.

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, zsenol@cumhuriyet.edu.tr

³ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, meryemoncul@gmail.com

⁴ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe, Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı, alicimuhammedsaid@gmail.com

1. GİRİŞ

Finansal piyasalar içinde bankalar önemli bir yere sahiptir. Bankalar, fon fazlası olanlardan toplanan kaynakların fon talebi olanlara kredi olarak verilmesine aracılık eden finansal kuruluşlardır. Böylece bankalar tasarruflar ve yatırımlar arasında en uygun şekilde değişimin gerçekleşmesini sağlayan kuruluşlar olarak önemli bir görevi yerine getirmektedirler. Bankalar ekonomide fon akışını sağlamak dışında kaydi para yaratmak, para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olmak, gelir ve servet dağılımını etkilemek gibi ekonomi açısından önemli başka fonksiyonlara da sahiptir. Bankacılık sektörünün güçlü olması, ülke ekonomilerinin de güçlü olmasını sağlayacaktır. Bankacılığın büyümesi ve gelişmesi ekonominin de büyümesi ve gelişmesine neden olacaktır. Finansal sistem içerisinde bankacılık sektörü ne kadar güçlü ve sağlam ise ekonomik büyümede o kadar yüksek olacaktır (Yetiz, 2016:107).

Bankaların kârlılığının birçok faktörden etkilenmesi mümkündür. Artan kredi ve mevduat hacmi, teknolojik yenilikler, bankaların alternatif dağıtım kanallarından elde edilen gelirler, bankacılık hizmetlerinden sağlanan gelirler vb. bu faktörlere örnek olarak verilebilir. Bunun yanında ekonomik sistem içindeki yeri düşünüldüğünde banka kârlarının enflasyon, faiz oranları, büyüme gibi makroekonomik değişkenlerden etkilenmesi de olağan bir durumdur (Samırkaş vd., 2014:119).

Bankalar finansal sistem içinde en fazla paya sahip olan geleneksel araçlardandır. Bankalar mevduat başta olmak üzere çeşitli araç ve yöntemlerle fon sağlayanlardan elde ettikleri kaynakları belirli bir fazlalıkla fon talep edenlere aktarmaktadırlar. Temel amaçları kar sağlama, banka piyasa değerini artırma olan bankalar bu amaçlarına yönelik faaliyetler yaparken birçok risklerle karşı karşıyadırlar. Bankacılıktaki riskleri genel olarak kredi, likidite, faiz oran, döviz kur ve operasyonel riskler şeklinde ifade etmek mümkündür. Ancak bunların dışında yasal, politik, itibar, dış çevre gibi banka amaç ve faaliyetlerini etkileyebilen değişik nitelikte riskler söz konusudur.

Kredi riski, bankaların fon talep edenlere aktardıkları kaynaklardan ortaya çıkan faiz ve anaparaların tahsil edilememesi veya vadesinde alınamamasıdır. Bankalar kredi talebinden kredinin ödenmesi aşamasına kadar araştırma, teminatlandırma, limitler belirleme, kredi derecelendirme gibi değişik nitelikte araç ve yöntemlerle kredi risk yönetimi gerçekleştirmektedirler. Bankacılıkta likidite riski, bankanın vadesiz ve/veya vadesi gelen yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde likit varlık ve/veya likit kaynak sağlama imkanına sahip olamamasıdır. Bankacılıkta faaliyetin esasını para ticareti oluşturması ve fon akımının yüksek düzeyde gerçekleşmesi likidite yönetiminin önemini ortaya koymaktadır. Bankalar karşılaşılabilecekleri likidite risklerine karşı aktif yönetimi ve pasif yönetimi çerçevesinde değişik önlemler alarak likidite risklerini yönetmeye çalışmaktadırlar.

Bankaların sağladıkları kaynaklarla fon talep edenlere aktardıkları kaynaklar arasında vade uyumsuzluğu söz konusu olmaktadır. Bu uyumsuzluğa bağlı olarak faiz oranlarında meydana gelen değişimler banka faiz marjlarının artmasına ya da azalmasına neden olmakta, böylelikle bankalar faiz oran riskine maruz kalmaktadırlar. Ayrıca faiz oran değişimleri bankaların finansal yapılarındaki finansal araçların değerlerini de etkileyebilmektedir. Bankalar, aktif ve pasif arasındaki süre uyumsuzluğunu azaltma, türev ürünler kullanma gibi yöntemlerle faiz oran riskini yönetmektedirler.

Banka işlemlerinin önemli bir kısmı yabancı para cinsinden gerçekleştirilmektedir. Bankalar uluslararası piyasalardan düşük faizle dövizle kaynak sağlayıp bunu ulusal para cinsinden iç piyasaya aktarmaktadırlar. Bunların yanında küreselleşmeye bağlı olarak uluslararası ticaretin ödeme işlemlerini değişik para birimleriyle gerçekleştirmektedirler. Döviz kurlarındaki beklenmedik değişimler, bankaların finansal yapılarına zarar vermektedir. Bankalar ortaya çıkan kur risklerini, döviz açık pozisyonlarını azaltma, döviz cinsinden varlık-kaynak ve gelir-gider arasında uyumlaştırma yapma, türev araçlarla riski transfer etme gibi değişik nitelikte araç ve yöntemlerle yönetmektedirler.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu çalışmayla ilişkili literatürdeki çalışmaları üç grupta ifade etmek mümkündür. İlk gruptakiler banka kârlılığını etkileyen faktörlerdir. Bu kapsamda genellikle banka kârlılık belirleyicileri içsel ve dışsal belirleyiciler şeklinde araştırmalarda incelenmiştir. İkincisi, bankaların maruz kaldıkları risklerle banka kârlılığı veya performansı arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalardır. Son gruptakiler ise finansal risklerin performans etkilerinin reel sektörde araştırıldığı çalışmalardır.

Taşkın (2011), Samırkaş vd. (2014), Saldanlı ve Aydın (2016) ve Reis vd. (2016) çalışmalarında banka karlılığını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Taşkın (2011), çalışmasında Türkiye’de 1995-2009 yılları arasında faaliyet gösteren tüm ticari bankaların performanslarını etkileyen içsel ve dışsal faktörleri belirlemeyi amaçlamış ve bu doğrultuda panel veri analizi kullanmış, performans ölçütü olarak aktif karlılığı, net faiz marjı ve özkaynak karlılığını göz önüne almıştır. Sonuçlar bankacılık performansının daha çok mikro değişkenlerden etkilendiğini ve makroekonomik faktörlerin anlamlı düzeyde bir etkisinin olmadığını göstermiştir.

Samırkaş, Evcı ve Ergün (2014), çalışmalarında Ocak 2003 - Haziran 2012 dönemleri arasında Türkiye’de faaliyet gösteren tüm mevduat bankalarının karlılığını etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Yapılan analizlerde veriler aylık olarak alınmış ve analiz sonucunda bankaların aktif karlılığının ve özkaynak karlılığının; faiz dışı gelirlerinin aktif toplamına oranından ve özkaynak/toplam aktif oranından pozitif etkilendiği ve mevduat faiz oranlarındaki artışların aktif karlılık üzerinde negatif yönlü bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Güneş (2015), çalışmasında Türk bankacılık sektöründe kârlılığın belirleyicilerini incelemiş ve Türkiye’de banka karlılığını etkileyen unsurları araştırmayı amaçlamıştır. İçsel, dışsal ve sektörel faktörler kullanarak aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığını Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren toplam 22 bankaya ait 2002-2012 dönemine ait verileri kullanarak panel veri yöntemi ile analiz etmiştir. Elde edilen bulgulara göre sermayenin, hem aktif kârlılığı hem de özkaynak kârlılığı için en önemli değişken olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçek ekonomilerinin getirdiği avantajlardan yararlanmak için büyüme, takipteki kredilerin düşük tutulması ve enflasyon beklentilerinin kârlılık üzerinde olumlu etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Saldanlı ve Aydın (2016), çalışmalarında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 23 mevduat bankasının karlılığı etkileyen faktörlerini 2004-2014 dönemi için incelemişlerdir. Bu kapsamda karlılığı etkileyen faktörleri iki farklı model aracılığıyla test etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre Özkaynaklar/Toplam Aktifler, Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler, Faiz Dışı Gelirler (Net)/Toplam Aktifler, Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri, Faiz Dışı Gelirler (Net)/Toplam Aktifler değişkenlerinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Reis, Kılıç ve Buğan (2016), 2009-2013 döneminde Borsa İstanbul’a (BİST) kayıtlı bankalar örneğinde banka karlılığının belirleyicilerini panel veri analiziyle araştırmışlardır. Karlılık göstergesi olarak net faiz marjı ve aktif karlılığı kullanılan çalışmada elde edilen bulgulara göre, içsel değişkenlerden kaldıraç oranı, kredi/mevduat oranı ve piyasa kapitalizasyonunun; dışsal değişkenlerden ise gayri safi yurtiçi hasılanın banka karlılığını etkilediği görülmüştür.

Delis ve Kouretas (2011), Tan ve Floras (2014), Yağcılar ve Demir (2015), Chakroun ve Abid (2015), Trabelsi ve Trad (2017), Bikker ve Vervliet (2017) ve Ghafoori, Akbari ve Farzam (2018) çalışmalarında bankaların maruz kaldıkları risklerle karlılık arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Delis ve Kouretas (2011), 2001-2008 döneminde, 16 Euro bölgesi ülkede faaliyette bulunan bankalar üzerinden düşük faiz oranlarının bankaların risk alma davranışlarını etkileyip etkilemediğini araştırmışlardır. Elde edilen bulgulara göre düşük faiz oranlarının bankaların risk almalarını önemli ölçüde artırdığına dair güçlü kanıtlar bulunmuşlardır. Sonuçlar, faiz oranlarının risk varlıkları üzerindeki etkisinin, özkaynak sermayesi daha yüksek olan bankalar için azaldığını ve bilanço dışı kalemleri yüksek olan bankalar için güçlendirdiğini ortaya koymuştur.

Tan ve Floras (2014), çalışmalarında 2003-2009 döneminde Çin’de 101 ticari bankanın kârlılık, risk ve piyasa gücü arasındaki ampirik zamansal ilişkisini analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre piyasa gücü yüksek (veya daha düşük rekabet seviyesine sahip) bankaların normalden daha yüksek karlılığa sahip olduğu görülmüş ve bu daha yüksek kârlılığa sahip bankaların tipik olarak daha yüksek pazar gücüne sahip olduğunu (düşük rekabet seviyesi) göstermiştir. Çalışma sonucunda risk ile rekabet arasında açık bir ilişki bulunamamıştır. Başka bir çalışmada, Tan, Floras ve Anchor (2016) 2003-2013 döneminde Çin ticari bankacılığında bankaların risk alma davranışlarının banka karlılığına etkisini araştırdıkları çalışmada kredi riski, likidite riski ve sermaye risklerinin ticari banka karlılıklarını önemli derecede etkilediklerini görmüşlerdir.

Yağcılar ve Demir (2015), çalışmalarında ticari bankalarda risk ve performansın göstergelerinden takipteki kredi oranlarının makroekonomik ve banka düzeyindeki belirleyicilerini

tespit etmeyi amaçlamışlar ve bu doğrultuda 2002:Q4–2013:Q1 dönemlerinde Türk bankacılık sektöründe sürekli olarak faaliyet göstermiş 26 ticari bankayı kapsayan panel veri analizi yapmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre borsada işlem görme, ölçek, kredi/mevduat oranı, likidite ve aktif karlılığı değişkenlerinin takipteki kredilerle negatif yönlü; büyüme, faiz oranları, yabancı bankalar ve sermaye yeterliliği rasyosu ile takipteki kredilerin pozitif yönlü ilişki içerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Kredilere uygulanan faiz oranları, net faiz marjı ve enflasyon değişkenlerinin ise takipteki krediler üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Chakroun ve Abid (2015), çalışmalarında sermaye ile ilişkili risk ve bankacılık endüstrisi açısından risk toplama ve yönetim yaklaşımları arasındaki ampirik ve teorik ilişkilerle ilgili konuları araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre ampirik analizin ilgili risk yönetimi ve düzenleyici politika ile birkaç bağlantıya sahip olduğu keşfedilmiştir. Kurulan model, bankanın toplam risk ile ilgili olarak yeterli sermayesinin belirlenmesinde ve varlık portföyünün çeşitlendirilmesi için bankaya yönelik bir strateji oluşturulmasında büyük ölçüde yardımcı görünmektedir. İkinci olarak sonuçlar, düzenlemenin düzenleyici sermaye kısıtlamalarının dikkate alınması da dahil olmak üzere banka yönetim uygulamaları üzerindeki önemli pratik etkilerinin altını çizmektedir. Bu şekilde banka, yüksek riskli varlıklara daha fazla yatırım yapmak yerine, varlık risklerini azaltmak için önlemler alırken, gerekli standart ortalamayı karşılamak amacıyla sermayeyi artırabilir. Sonuç olarak, sermaye ayarlama prosedürleri, varlık risklerini azaltmada kritik derecede etkili olacaktır.

Trabelsi ve Trad (2017), 2006-2013 döneminde Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi ve Güneydoğu Asya bölgelerinde 18 ülkede faaliyet gösteren 94 islami banka örneğinde faizsiz bir bankacılık sisteminde hem risk alma, hem de karlılığı açıklayabilecek faktörleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre sadece bankaya özgü faktörlerin değil aynı zamanda makroekonomik faktörlerin de islami bankacılığın riskini ve karlılığını etkilediği görülmüştür. Özellikle banka sermayesinin islami bankacılığın kârlılığını ve istikrarını maksimize etmeye ve kredi riskini azaltmaya katkıda bulunan ana gösterge olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bikker ve Vervliet (2017), çalışmalarında düşük faiz oranlarının bankaların karlılığına ve bankaların risk alma derecesine etkisini 2001-2015 dönemi ve Amerika Birleşik Devletleri ticari ve tasarruf bankacılık sektörü için panel veri analiziyle araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre düşük faiz ortamının banka karlılığını bozduğu varsayımı kısmen doğrulanmış, düşük faiz oranlarının bir sonucu olarak banka performansının gerçekten bozulduğu, kredi riski ve sermaye yeterlilik riskinin karlılığa etkinin negatif olduğu bulunmuştur.

Ghafoori, Akbari ve Farzam (2018), çalışmalarında operasyonel risk yönetiminin bankalarda ortaya çıkan finansal riskler ile ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmanın örneklemini Türk bankacılık sektöründe faaliyet göstermekte olan 45 banka oluşturmaktadır. Anket yapılarak elde edilen verilerin analizinde operasyonel risk yönetiminin uygulanmaması durumunda vadeli işlemler üzerindeki risklerin artması ve etkinliğinin düşmesinin, bankalarda finansal açıdan oluşabilecek krizleri derinleştirebilmekte olduğuna ulaşılmıştır. Operasyonel risk yönetiminin etkin bir şekilde uygulanmaması halinde bankaların vadeli işlemlerinden kaynaklanabilecek risklerinin artması ve etkinliğinin düşmesiyle bu durum bankanın mali sisteminin etkinliğini belli bir ölçüde azaltacaktır.

Bu çalışmalar dışında bankaları, bankacılıkta riskleri, banka performanslarını dikkate alan değişik nitelikte çalışmalar söz konusudur. Hahm (2004) Asya krizi öncesi dönemde Güney Kore’de bankaların maruz kaldıkları faiz oran ve döviz kur risklerinin etkilerini araştırmış ve çalışmada banka karlılıklarının faiz oran ve döviz kur riskinden önemli derecede etkilendiği görülmüştür. Mouna ve Anis (2016) piyasa, faiz oranı ve döviz kur riski ile finansal sektör pay senedi getirileri arasındaki ilişkiyi Ocak 2006 - Nisan 2009 döneminde, 8 ülke örneğinde araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlar, küresel finansal kriz döneminde faiz oran ve döviz kuru risklerinin pay senedi getirilerini etkilediğini, döviz kuru ve faiz oranı ile pay senetleri getirileri arasında oynaklık yayılımı olduğunu göstermiştir. Akın Aksoy ve Kandil Göker (2018) 2012-2016 döneminde BİST’te faaliyette bulunan 10 ticari bankanın finansal risk düzeylerini Bankometer ve Altman Z-Skor ile tespit etmeye çalışmışlardır. Bankometer modelinde bankaların finansal risk düzeylerinin düşük olduğu buna karşın Altman Z-Skorunda ise bankaların finansal risk düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Sonuç olarak Türk bankacılık

sektöründe mevduat ile kredi arasındaki vade dağılım özelliğinden dolayı Altman Z-Skorunun Türk bankacılık sektöründeki finansal riskleri tespit etmede başarısız olduğu ifade edilmiştir.

Reel sektörde faaliyette bulunan işletmelerin finansal yapılarından ortaya çıkan risklerin finansal performansa etkisinin araştırıldığı bazı çalışmalar da söz konusudur. Ünal ve Altın (2010), 2004–2008 yıllarına ait üçer aylık Türk Otomotiv Sanayi sektörüne ait verilerle şirket piyasa değeri ile net döviz pozisyonu arasındaki ilişkiyi panel veri analiziyle araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlar döviz kur riskiyle şirket değeri arasında net bir ilişki ortaya koyamamıştır. Diğer bir çalışmada ise, Şenol ve Karaca (2017), 2008-2015 dönemine ait 35 firma örneklemeyle reel sektörde finansal risklerin firma değerine etkilerini tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonucunda, kaldıraç ve kredi risklerinin firma değerini pozitif; kur ve likidite riskinin ise negatif etkilediği görülmektedir.

3. YÖNTEM VE BULGULAR

Bu çalışmada, bankaların finansal yapılarından ortaya çıkan finansal risklerin banka kârlılıklarına etkisi araştırılmıştır. Çalışma örnekleme, 2007-2017 döneminde Türkiye’de faaliyette bulunan 19⁵ mevduat bankası şeklinde oluşturulmuştur. Çalışma örnekleminin oluşturulmasında verilere ulaşım temel belirleyici olmuştur. Çalışma verileri Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Web sitesinden alınmıştır. Risk değişkenlerinin oluşturulmasında veri kısıtlamaları belirleyici olmuştur. Likidite ve sermaye riskleri, likidite ve sermaye yeterlilik oranlarından elde edilmiştir.

Tablo 1: Değişkenler

	Kısaltma	Değişken	Açıklama
Bağımlı Değişkenler	AKO	Aktif Karlılık Oranı	Dönem Net Karı (Zararı)/Aktif Toplam
	OKO	Özkaynak Karlılık Oranı	Dönem Net Karı(Zararı)/Özkaynaklar Toplamı
Bağımsız Değişkenler	KUR	Kur Riski	(Yabancı Para Aktifler Toplamı/Yabancı Para Pasifler Toplamı)/100
	LKD	Likidite Riski	100/(Likit Aktifler/ Kısa Vadeli Yükümlülükler)*
	SYO	Sermaye Riski	100/(Özkaynaklar/Risk Ağırlıklı Varlıklar)**
	KRD	Kredi Riski	Takipteki Krediler/Toplam Krediler ve Alacaklar

*Not 1⁶: Likidite oranı “Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler” şeklindedir. Bu oran likiditeyi yani kısa vadeli borç başına düşen varlığı göstermektedir. Likidite riskini göstermek için oranın tersine çevrilmesi, “Kısa Vadeli Yükümlülükler/Likit Aktifler” şekline getirilmesi gerekmektedir. Bu durumda likit varlık başına düşen borç yani likidite riski ifade edilmektedir. Oranın tersine çevrilmesiyle, “borç artıkça risk artar” önermesi de sağlanmış olmaktadır. Likidite riski oranını elde etmek için “100/Likidite Oranı” kullanılmıştır. Örneğin, likidite oranı (Likit Varlıklar/Kısa Vadeli Yükümlülükler) %40 olan bir banka için oranın tersine çevrilmesiyle likidite riski “100/40” 2,5 şeklinde hesaplanmıştır. Böylelikle sahip olunan 1 TL’lik likit varlığa karşılık 2,5 TL’lik kısa vadeli yükümlülük yani risk bulunduğu ifade edilmektedir.

**Not 2: Sermaye yeterlilik oranı 100’e bölünmek (100/SYO) suretiyle sermaye riskine ulaşılmıştır.

Tablo 1’deki değişkenler esas alınarak aşağıdaki panel veri modelleri oluşturulmuştur.

$$\text{Model 1: } AKO_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 KUR_{it} + \beta_2 LKD_{it} + \beta_3 SYO_{it} + \beta_4 KRD_{it} + \mu_{it}$$

$$\text{Model 2: } OKO_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 KUR_{it} + \beta_2 LKD_{it} + \beta_3 SYO_{it} + \beta_4 KRD_{it} + \mu_{it}$$

Tablo 2’de değişkenler arası korelasyon matrisleri görülmektedir. Aktif karlılık oranıyla (AKO), kur riski (KUR) ve likidite riskinin (LKD) pozitif korelasyonlu olduğu görülmektedir. Özkaynak oranıyla (OKO) finansal risklerin korelasyon katsayıları anlamlı değildir. Korelasyon katsayıları model oluşumunu etkileyecek düzeyde değildir.

⁵ Bu bankalar; Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Alternatifbank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Burgan Bank A.Ş., Denizbank A.Ş., HSBC Bank A.Ş., ICBC Turkey Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., QNB Finansbank A.Ş. ve Türkiye Garanti Bankası A.Ş.’den oluşmaktadır.

⁶ Not 1 ve Not 2 yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2: Korelasyon Tablosu

Değişkenler	AKO	OKO	KUR	LKD	SYO	KRD
AKO	1					
OKO	-0,027 (0,698)	1				
KUR	0,130 (0,061)	-0,080 (0,252)	1			
LKD	0,117 (0,090)	0,027 (0,702)	-0,036 (0,601)	1		
SYO	-0,025 (0,717)	-100 (0,148)	0,086 (0,214)	0,159 (0,021)	1	
KRD	-0,020 (0,773)	0,063 (0,365)	-0,176 (0,011)	0,109 (0,116)	-0,041 (0,557)	1

Not: Parantez içindeki değerler olasılıkları göstermektedir

Tablo 3’de değişkenlere ait özet istatistikler görülmektedir. Örneklem bankalarının ortalama aktif kârlılık oranları (AKO) %1,45, özkaynak kârlılık oranları (OKO) %12,67 şeklindedir. Bankaların finansal yapılarında özkaynakların birkaç katı oranında yabancı kaynak bulunmaktadır. Bu nedenle banka varlıklarının büyük kısmı yabancı kaynakla finanse edilmektedir. Buna bağlı olarak özkaynaklarla toplam varlıklar arasında oransal anlamda büyük farklar meydana gelmekte ve bankaların aktif kârlılıklarıyla (AKO) özkaynak kârlılıkları (OKO) arasında büyük farklılıklar olabilmektedir. Ortalama kur riski (KUR) 0,78’dir. Bu değer örneklem bankalarının döviz cinsinden yabancı kaynak mevcudunun döviz cinsinden varlıklarından fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Özet İstatistikler

Değişkenler	AKO	OKO	KUR	LKD	SYO	KRD
Ortalama	1.453589	12.67184	0.784437	2.167546	6.131359	3.772514
Maksimum	3.929255	40.08541	1.079962	7.157864	7.955218	12.44245
Minimum	-1.273182	-14.44702	0.401747	0.608567	2.899104	0.603341
Std. Sapma	0.867360	7.921762	0.162102	0.876403	1.049370	1.958023
Gözlem Say.	209	209	209	209	209	209

Örneklem bankalarının mevcut likit varlıklarına karşılık 2,16 kat kısa vadeli yabancı yükümlülükler sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sermaye yeterlilik riskinden (SYO) örneklem bankalarının risk ağırlıkları varlıklarının özkaynakları toplamının 6,13 katı olduğu görülmektedir. Takipteki kredilerin toplam kredi ve alacaklar içindeki payının %3,77 olduğu kredi riskinden (KRD) anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Yatay Kesit Bağımlılık Testleri

Testler	AKO	OKO	KUR	LKD	SYO	KRD
Breusch-Pagan LM	524.2876 (0,0000)	532.3033 (0,0000)	424.0743 (0,0000)	299.5189 (0,0000)	405.4454 (0,0000)	512.2694 (0,0000)
Pesaran scaled LM	19.10361 (0,0000)	19.53705 (0,0000)	13.68469 (0,0000)	6.949508 (0,0000)	12.67735 (0,0000)	18.45374 (0,0000)
Bias-Corrected scaled LM	18.15361 (0,0000)	18.58705 (0,0000)	12.73469 (0,0000)	5.999508 (0,0000)	11.72735 (0,0000)	17.50374 (0,0000)
Pesaran CD	17.46847 (0,0000)	15.40083 (0,0000)	1.838787 (0,0659)	1.186796 (0,2353)	10.77500 (0,0000)	15.88062 (0,0000)

Not: Parantez içindeki değerler olasılıkları göstermektedir.

Panel veri analizinde yatay kesit bağımlılığına/bağımsızlığına bağlı olarak I. nesil veya II. nesil birim kök testleri kullanılmaktadır. Tablo 4’de yatay kesit bağımlılık test sonuçları görülmektedir. Tablo sonuçları II. nesil birim kök testlerinin uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 5: Pesaran CADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	AKO	OKO	KUR	LKD	SYO	KRD
I(0)	-3.607 (0,000)	-3.241 (0,001)	-1.556 (0,060)	-4.424 (0,000)	-3.761 (0,000)	-2.666 (0,004)
Kritik Değerler	%10 → -2.110;		%5 → -2.220;	%1 → -2.450		
Not: Parantez içindeki değerler olasılıkları göstermektedir.						

Tablo 5’de II. nesil birim kök testlerinden Pesaran CADF test sonuçları görülmektedir. Buna göre değişkenlerden kur riski (KUR) %10, diğerleri ise %1 önem seviyesinde durağan oldukları görülmektedir.

Olabilirlik oranı (LR) testi sonuçlarına göre kullanılan modellerde klasik model reddedilmiştir. Hausman testi sonuçları ise aktif karlılık oranı (AKO) modelinde rassal etkiler, özkaynak karlılık oranı (OKO) modelinde ise sabit etkiler modelinin geçerli olduğunu göstermiştir. Rassal etkiler modelinde değişen varyans testi için Levene, Brown ve Forsythe, otokorelasyon testi için Durbin-Watson ve birimler arası korelasyon testi için Pesaran CD testleri yapılmış, değişen varyans ve birimler arası korelasyon sorunlarından dolayı Arellano, Froot ve Rogers dirençli tahminci modeli kullanılmıştır. Sabit etki modelinde ise değişen varyans için Wald testi, otokorelasyon için Durbin-Watson ve birimler arası korelasyon için Pesaran CD testleri yapılmış, ortaya çıkan test ihlallerinden dolayı Driscoll-Kraay dirençli tahmincisi ile parametre tahminleri gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6: Finansal Risklerin Banka Karlılığına Etkisi

Değişkenler	Arellano, Froot ve Rogers Dirençli Tahminci Modeli, Bağımlı Değişken AKO (Model 1)			Driscoll-Kraay Dirençli Tahminci Modeli, Bağımlı Değişken OKO (Model 2)		
	Katsayı	Std. Hata	Olasılık	Katsayı	Std. Hata	Olasılık
Sabit	3.265809	0.8047909	0.000	28.67724	6.423662	0.001
KUR	-0.5336299	0.573605	0.352	-6.19929	6.441417	0.359
LKD	0.1042529	0.054823	0.057	0.748037	0.3329545	0.048
SYO	-0.2266861	0.0803166	0.005	-1.751785	0.2998957	0.000
KRD	-0.0608879	0.0336913	0.071	-0.536251	0.5557541	0.357
LR Testi						
Birim Etki	82.563 (0,000)			79.199 (0,000)		
Zaman Etki	37.689 (0,000)			34.211 (0,000)		
Birim ve Zaman Etki	146.888 (0,000)			134.567 (0,000)		
Hausman Testi	9.42 (0.0514)			22.45 (0.0002)		
Levene, Brown ve Forsythe	3.0077986 (0.00008723)					
Wald Test				189.83 (0,0000)		
Durbin-Watson	0.91738417			0.86170884		
Pesaran CD	13.282 (0,0000)			11.870 (0,000)		
Gözlem Sayısı	209			209		
R ²	0.1092			0.0734		
Olasılık>F	0.0300			0.0011		
Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.						

Tablo 6’da bankaların finansal yapılarından kaynaklı olarak ortaya çıkan finansal risklerin banka karlılıklarına etkisi görülmektedir. Buna göre; likidite riskinin (LKD) aktif karlılığını (AKO) pozitif yönde etkilediği, sermaye riski (SYO) ve kredi riskinin (KRD) negatif yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Özkaynak karlılığını ise likidite riski (LKD) pozitif, kredi riski (KDR) negatif yönde etkilemiştir.

Buradan örneklem bankalarının likit varlıklarını etkin kullandıklarını, likidite ile kısa vadeli yükümlülükler arasında ilişkinin iyi kurulduğu, atıl likiditenin olmadığı, likidite risk yönetiminin başarılı olduğu söylenebilir. Kredi riskinin aktif karlılığını olumsuz etkilemesi, kredi yönetiminin etkin olmaması, kredi risk yönetiminin başarısızlığı şeklinde değerlendirilebilir. Sermaye riski banka karlılıklarını olumsuz yönde etkilemiştir. Yani belirli bir sermayeye karşı üstlenilen riskli varlıklardan elde edilen getiriler banka karlılıklarını olumsuz yönde etkilemiştir. Sermaye riski aynı zamanda kredi, piyasa ve operasyonel riskleri de kapsamaktadır. Çünkü sermaye riski oranında ifade edilen riskli

varlıklar, kredi, piyasa ve operasyonel faaliyetlerde kullanılan varlıklardır. Bu bakımdan kur, likidite ve kredi risklerine göre daha kapsayıcı niteliktedir. Bu nedenle genel olarak örneklem bankalarının finansal risk yönetimi açısından başarılı risk yönetimi uyguladıkları söylenemez.

Bu çalışmada bankalara özgü risklerin banka karlılıklarını etkiledikleri görülmüştür. Literatürde bulunan Hahm (2004), Yağcılar ve Demir (2015), Tan vd. (2016) ve Bikker ve Vervliet (2017) çalışmalarında da benzer şekilde bankacılığa özgü risk faktörlerinin banka karlılıklarını etkiledikleri görülmüştür. Kredi ve sermaye riskinin banka karlılığını olumsuz etkilemesi sonucu Yağcılar ve Demir (2015) ile Bikker ve Vervliet (2017) çalışmalarındaki sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

4. SONUÇ

Finansal araçlar olarak bankalar faaliyetlerini yürütürken kredi, faiz oran, döviz kur, likidite, operasyonel gibi değişik nitelikte risklerle karşı karşıya gelmektedirler. Söz konusu riskler bankaların karlılıklarını, değerlerini ve performanslarını etkileyebilmektedir. Finansal riskler bazen banka karlılığını artırabilirken bazen de kayıplara neden olabilmektedir. Bu bakımdan bankalar maruz kaldıkları riskleri yöneterek risk-getiri dengesini oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu çalışmada, 2007-2017 döneminde, Türkiye’de faaliyette bulunan 19 mevduat bankasının finansal yapılarından kaynaklı olarak ortaya çıkabilen finansal risklerin banka karlılıklarına etkisi araştırılmıştır. Çalışmada likidite riskinin banka karlılığına etkisinin olumlu olduğu, buna karşın kredi ve sermaye riskinin banka karlılığını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Bu sonuçlar örneklem bankalarını risk yönetiminde yeterince başarılı olamadıklarını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akın Aksoy, E. E. ve Kandil Göker, İ. E. (2018). Bankacılık Sektöründe Finansal Risklerin Z-Skor ve Bankometer Metodları ile Tespiti, BİST’te İşlem Gören Ticari Bankalar Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası*, 20(2), 418-438.
- Bikker, J.A., ve Vervliet, T.M. (2018). Bank Profitability and Risk Taking under Low Interest Rates. *International Journal of Finance & Economics*, 23(1), 3-18.
- Chakroun, F. ve Abid F. (2016). Capital Adequacy and Risk Management in Banking Industry. *Applied Stochastic Models in Business and Industry*, 32(1), 113-132.
- Delis, M.D. ve Kouretas, G.P. (2011). Interest Rates and Bank Risk-Taking. *Journal of Banking & Finance*, 35(4), 840-855.
- Demirel, B. (2016). Türk Bankacılık Sisteminde Kredi Riski ve Modellenmesi. *Sosyoekonomi Dergisi*, 24(29), 23-44.
- Ghafoori, N., Akbari, M. ve Farzam, M.F. (2018). Operasyonel Risk Yönetiminin Bankalarda Ortaya Çıkan Finansal Riskler ile İlişkisi (Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Alan Çalışması). *Sakarya İktisat Dergisi*. 7(4), 18-36.
- Güneş, N. (2015). Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 265-282.
- Hahm, J. H. (2004). Interest Rate and Exchange Rate Exposures of Banking Institutions in Pre-Crisis Korea. *Applied Economics*, 36(13), 1409-1419.
- Mouna, A. ve ANİS, J. Market, Interest Rate and Exchange Rate Risk Effect on Financial Stock Return During the Financial Crisis: AGARCH-M Approach. *Cogent Economics & Finance*. 4, 1-16.
- Reis, Ş.G., Kılıç, Y. ve Bagan, M.F. (2016). Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (72), 21-36.
- Saldanlı, A. ve Aydın, M. (2016). Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle İncelenmesi: Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, (24), 1-9.

- Samırkaş, M.C., Evcı, S. ve Ergün, B. (2014). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 117-134.
- Şenol, Z. ve Karaca, S.S. (2017). Finansal Risklerin Firma Değeri Üzerine Etkisi: Bist Örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(1), 1-18.
- Tan, Y. ve Floros, C. (2014). Risk, Profitability, and Mompetition: Evidence from the Chinese Banking Industry. *The Journal of Developing Areas*, 48(3), 303-319.
- Tan, Y., Floros, C. ve Anchor J. (2017). The Profitability of Chinese Banks: Impact of Risk, Competition and Efficiency. *Review of Accoubting and Finance*, 16(1), 86-105.
- Taşkın, F.D. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 11(2), 289-298.
- Trabelsı, M. ve Trad, N. (2017). Profitability and Risk in Interest-Free Banking Industries: a Dynamic Panel Data Analysis. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 10(4), 454-469.
- Ünal, O. ve Altın, H. (2010). Döviz Kur Riski ile Şirket Değeri Arasındaki İlişkinin İMKB Otomotiv Sektöründe Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(26), 277-287.
- Yağcılar, G.G. ve Demir, S. (2015). Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredi Oranları Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(1), 221-229.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107-116.